

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.12.1992, sp. zn. 6 Cdo 88/92, ECLI:CZ:NS:1992:6.CDO.88.1992.1

Číslo: 5/1994

Právní věta: Pro vznik nároku pracovníka na odstupné podle ustanovení § 5 odst.1 až 3 vyhlášky č.19/1991 Sb. jsou rozhodné okolnosti, které nastaly v době, v níž byl pracovník, který se stal vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce nebo který dosáhl nejvyšší přípustné expozice, převeden na jinou vhodnou práci, popřípadě v době, v níž došlo z tohoto důvodu k rozvázání jeho pracovního poměru. Odstupné podle ustanovení § 5 odst.4 vyhlášky č.19/1991 Sb. přísluší pracovníku, jemuž byl z důvodů uvedených v ustanovení § 1 této vyhlášky přiznán invalidní důchod. Jde o samostatný nárok, který náleží nezávisle na tom, zda pracovníku bylo poskytnuto odstupné podle ustanovení § 5 odst.1 až 3 vyhlášky č.19/1991 Sb.

Soud: Nejvyšší soud ČR

Datum rozhodnutí: 21.12.1992

Spisová značka: 6 Cdo 88/92

Číslo rozhodnutí: 5

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odstupné, Výpověď z pracovního poměru

Předpisy: 19/1991 Sb. § 5

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal, aby mu žalovaný státní podnik zaplatil 30 404 Kč s příslušenstvím. Žalobu odůvodnil tím, že u žalovaného pracoval od 1. 7.1969 jako horník a že 8. 2.1990 u něj byla zjištěna nemoc z povolání - poškození cév a nervů z vibrací, pro kterou byl od 4. 6.1990 uznán práce neschopným a pro kterou byl rozhodnutím posudkové komise příslušné okresní správy sociálního zabezpečení 5. 2. 1991 uznán ve smyslu ustanovení § 29 odst. 2 písm. c) zákona č. 100/1988 Sb. invalidním. Protože žalovaný podnik pro něj neměl vhodnou práci na povrchu dolu, byl dohodou účastníků k 5. 3. 1991 z důvodu „přiznání choroby z povolání“ rozvázán pracovní poměr. Od žalovaného obdržel žalobce odstupné podle ustanovení § 5 odst. 4 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb. ve výši šestinásobku průměrného výdělku. Vzhledem k tomu, že rozvázal pracovní poměr s organizací a že invalidní důchod mu byl přiznán až po skončení pracovního poměru (15. 3.1991), náleží mu ve smyslu ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) uvedené vyhlášky odstupné ve výši desetinásobku průměrného výdělku.

Žalovaný potvrdil, že žalobce při výkonu práce v podzemí dolu onemocněl chorobou z povolání, pro

kerou se stal trvale nezpůsobilým k dosavadní práci, a že pracovní poměr účastníků skončil dohodou ke dni 5. 3. 1991. Požadované odstupné však žalobci nenáleží, neboť ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. je ustanovením speciálním a odstupné takto poskytnuté má charakter sociálního příspěvku, jež má hmotně odškodnit pracovníka, který je zabezpečen invalidním důchodem a „rentou přiznanou podle § 195 zák. práce“; pro přiznání odstupného je proto bez ohledu na to, zda v zaměstnání pokračuje nebo zda rozvázal pracovní poměr, rozhodná skutečnost, že žalobci byl přiznán invalidní důchod.

Okresní soud v Trutnově rozsudkem žalobě vyhověl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení a že žalovaný je povinen zaplatit státu na účet Okresního soudu v Trutnově soudní poplatek ve výši 1220 Kč do 3 dnů od právní moci rozsudku. Při rozhodování o věci samé vycházel ze zjištění, že žalobce vykonával zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinném dolu, že se stal dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci pro onemocnění chorobou z povolání a že pracovní poměr s organizací rozvázal v důsledku „přiznání nemoci z povolání“ dnem 5. 3. 1991. Žalobci proto náleží odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb.. Ustanovení § 5 odst. 4 uváděné vyhlášky na posuzovaný případ nedopadá, neboť předpokládá poskytnutí odstupného pracovníku, kterému byl přiznán invalidní důchod, jen tehdy, nebyl-li s ním rozvázán pracovní poměr.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Hradci Králové svým rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení a že proti rozsudku se připouští dovolání. Při rozhodování o věci samé se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že žalobce se stal dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu práce I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí hlubinného dolu pro onemocnění chorobou z povolání, že pracovní poměr byl rozvázán dohodou z důvodu onemocnění chorobou z povolání dnem 5. 3. 1991 a že k tomuto dni vznikl nárok na odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb. Odstupné podle ustanovení § 5 odst. 4 písm. a) této vyhlášky podle názoru odvolacího soudu žalobci nelze přiznat, neboť rozhodnutí o invaliditě bylo vydáno až 15. 3. 1991. Skutečností, že žalobce požádal o přiznání invalidního důchodu 11. 2. 1991 a že mu byl důchod přiznán od 6. 3. 1991, nejsou právně významné a pozdější přiznání invalidního důchodu nemůže mít vliv na poskytnutí odstupného podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb. Připuštění dovolání odvolací soud odůvodnil tím, že jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu.

V dovolání proti rozsudku odvolacího soudu žalovaný uvádí, že nesouhlasí se zjištěním soudů obou stupňů, podle kterého nedošlo k rozvázání pracovního poměru účastníků s ohledem na přiznání plného invalidního důchodu žalobci, a že soudy obou stupňů vycházely z nesprávného výkladu ustanovení § 5 vyhlášky č. 19/1991 Sb.

Ze zjištění, že žalobce byl rozhodnutím posudkové komise okresní správy sociálního zabezpečení z 5. 2. 1991 uznán invalidním a že byl dán pokyn k ukončení výplaty nemocenského dnem 5. 3. 1991, podle názoru dovolatele vyplývá, že k rozvázání pracovního poměru došlo z důvodu přiznání invalidního důchodu žalobci; důvod skončení pracovního poměru v dohodě o rozvázání pracovního poměru byl uveden na důraznou žádost žalobce a žalovaný jeho formulaci nepřikládal zásadní význam, neboť důvodem uznání invalidity byla nemoc z povolání. Kdyby tato skutečnost byla shledána jako rozhodující pro určení výše odstupného, došlo by k nepodložené nerovnosti mezi pracovníky, jejichž případy by se lišily jen formulací důvodu skončení pracovního poměru dohodou.

Podle názoru uvedeného v dovolání se odstupné poskytuje ve výši určitého násobku průměrného výdělku, který má ovlivnit odchod zdravotně postižených horníků z hornických do jiných organizací a jejich účelnou rekvalifikaci a který má usnadnit nové zařazení pracovníků, u nichž se očekává, že budou dále pracovat. Ustanovení § 54 vyhlášky č. 19/1991 Sb. počítá s poskytnutím odstupného

pracovníku, jestliže rozváže pracovní poměr s organizací a jestliže je převeden na vhodné povrchové pracoviště nebo jestliže je převeden na jinou vhodnou práci v podzemí. Odstupné lze přiznat též pracovníku, který z dosavadní práce odchází přímo do plného invalidního důchodu ze zdravotních příčin uvedených v ustanovení § 1 vyhlášky č. 19/1991 Sb.; v tomto případě jde o plnění sociálního charakteru, které má hmotně odškodnit pracovníka, u něhož se z hlediska zákona č. 100/1988 Sb. neočekává, že bude dále pracovat. Ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. je proto ustanovením speciálním a při jeho aplikaci nelze trvat na doslovném výkladu; smyslem a účelem tohoto ustanovení je poskytnout odstupné pracovníku, kterému vznikl nárok na invalidní důchod pro pracovní úraz nebo nemoc z povolání. Dovolatel dovozuje, že žalobci, kterému vznikl nárok na invalidní důchod, přísluší odstupné ve výši šestinásobku průměrného měsíčního výdělku. Právní názor soudu prvního stupně, podle něhož odstupné ve výši šestinásobku průměrného výdělku náleží jen pracovníkům, kterým byl přiznán invalidní důchod, aniž by s nimi byl rozvázán pracovní poměr, podle názoru dovolatele neodpovídá logice celé právní normy, neboť vždy dochází alespoň k přeřazení pracovníka a tedy k uplatnění dalších ustanovení citované vyhlášky (§ 5). U řady pracovníků by postupně vznikaly nároky na poskytnutí odstupného obligatorní povahy, což by odporovalo ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 19/1991 Sb., podle kterého celková výše odstupného může činit nejvýše čtrnáctinásobek průměrného výdělku.

Žalobce navrhl zamítnutí dovolání s odůvodněním, že právní názor odvolacího soudu je správný.

Bývalý Nejvyšší soud České republiky zamítl dovolání žalovaného podniku. Dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a šlo o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 238 odst. 2 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné, ale dovolání není opodstatněné.

Z odůvodnění:

Hmotné zabezpečení pracovníků v hornictví, stanovené vyhláškou č. 19/1991 Sb., má za účel kompenzovat ztrátu na výdělku u pracovníků, kteří se stali vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilými k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce nebo kteří dosáhli nejvyšší přípustné expozice, a tímto způsobem ovlivnit pracovníky, jimž to umožňuje jejich zdravotní stav, aby přešli na jinou vhodnou práci (v dosavadní nebo v jiné organizaci), popřípadě aby absolvovali rekvalifikaci.

Hmotné zabezpečení se přiznává pracovníkům, kteří vykonávají zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo vykonávají ostatní zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech, jestliže se stali vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilými k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce pro onemocnění nemocí z povolání nebo pro pracovní úraz anebo jestliže dosáhli nejvyšší přípustné expozice (§ 1 odst. 1 vyhlášky č. 19/1991 Sb.), pracovníkům, kteří vykonávají zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo vykonávají ostatní zaměstnání v hornictví pod zemí v hlubinných dolech a odpracovali v takovém zaměstnání nejméně 20 roků nebo v zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví nejméně 15 roků, popřípadě v uranových dolech nejméně 10 roků, jestliže se stali vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilými k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce pro ohrožení nemocí z povolání nebo pro jiné onemocnění vznikající nebo podstatně se zhoršující vlivem pracovního prostředí, uvedené v příloze č. 1 vyhlášky (§ 1 odst. 2 vyhlášky č. 19/1991 Sb.), a pracovníkům, kteří vykonávají zaměstnání se stálým pracovištěm v uhelných lomech a na skrývkách, uvedené v příloze 2 vyhlášky č. 19/1991 Sb., jestliže se stali vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilými k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce pro onemocnění nemocí z povolání nebo ohrožení touto nemocí, pro pracovní úraz nebo pro jiné onemocnění vznikající nebo podstatně se zhoršující vlivem pracovního prostředí, uvedené v příloze č. 1 vyhlášky (§ 1 odst. 3 uvedené vyhlášky). Tyto pracovníky

organizace převede na jinou vhodnou práci v podzemí hlubinného dolu (mimo uhelný lom nebo skrývku); nedojde-li k převedení pracovníka na jinou práci, organizace s ním rozváže pracovní poměr (§ 2 odst. 1; 2 a 4 téže vyhlášky).

Nárok na dávku hmotného zabezpečení pracovníků v hornictví nevzniká už tím, že pracovník se stal vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce, popřípadě tím, že dosáhl nejvyšší přípustné expozice. Z ustanovení § 2 odst. 1, 2 a 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. a z okolností, za nichž se poskytuje podle ustanovení § 5 odst. 1 až 3 téže vyhlášky odstupné, podle ustanovení § 7 odst. 1 citované vyhlášky mzdové vyrovnání a podle ustanovení § 7 odst. 6 této vyhlášky doplatek do průměrného výdělku, totiž vyplývá, že pracovníka, který se stal vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce, nebo který dosáhl nejvyšší přípustné expozice, je třeba převést na jinou vhodnou práci v podzemí hlubinného dolu (v uhelných lomech a na skrývkách) nebo na povrchu dolu (mimo uhelný lom nebo skrývku), popřípadě s ním rozvázet pracovní poměr. Teprve těmito pracovní právními úkony, jejichž provedení bylo vyvoláno dlouhodobou zdravotní nezpůsobilostí pracovníka k výkonu dosavadní práce (dosažení nejvyšší přípustné expozice), jsou splněny (dovršeny) všechny předpoklady pro vznik nároku na hmotné zabezpečení pracovníků v hornictví.

Z uvedeného vyplývá, že pro nárok pracovníka na odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 19/1991 Sb. jsou rozhodné okolnosti, které nastaly v době, v níž byl pracovník, který se stal vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce nebo který dosáhl nejvyšší přípustné expozice (§ 1 téže vyhlášky), převeden na jinou vhodnou práci, popřípadě v níž došlo z tohoto důvodu k rozvázání pracovního poměru.

Na rozdíl od nároku pracovníka na odstupné, pro jehož vznik jsou rozhodné výše uvedené pracovní právní úkony, náleží odstupné podle ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. pracovníku, jemuž byl z důvodů uvedených v ustanovení § 1 této vyhlášky přiznán invalidní důchod. Předpoklady vzniku tohoto nároku jsou stanoveny oproti nárokům na odstupné, poskytované podle ustanovení § 5 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 19/1991 Sb., odchylně (okolnost, zda s pracovníkem byl rozvázen pracovní poměr, je pro vznik nároku na odstupné podle ustanovení § 5 odst. 4 této vyhlášky nerozhodná a pro poskytnutí odstupného podle ustanovení § 5 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 19/1991 Sb. není podstatné, zda pracovníku byl či nebyl přiznán invalidní důchod); z této skutečnosti však nelze dovozovat, že by vznik nároku na odstupné podle ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. vylučoval možnost poskytnout jiné odstupné. Výklad citovaných ustanovení odůvodňuje závěr, že ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb. není ve vztahu k ustanovení § 5 odst. 1 až 3 téže vyhlášky speciální právní úpravou, neboť ze znění těchto ustanovení, z předpokladů vzniku jednotlivých nároků na odstupné, z jeho systematického zařazení, ani ze smyslu právní úpravy nevyplývá, že by naplnění této skutkové podstaty znamenalo nemožnost poskytnutí odstupného, splní-li se předpoklady uvedené v ustanovení § 5 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 19/1991 Sb. Dovolací soud proto dovodil, že jde o nárok zcela samostatný, který náleží nezávisle na tom, zda pracovníku přísluší odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 až 3 citované vyhlášky, a že pracovníku, kterému náleží odstupné podle těchto ustanovení, nelze jen z tohoto důvodu odmítnout poskytnutí odstupného podle ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 19/1991 Sb.

Na tomto závěru nic nemění ani to, že jde o pracovníka, u něhož se z hlediska zákona č. 100/1988 Sb. neočekává, že bude dále pracovat; účelem odstupného jako formy hmotného zabezpečení pracovníků v hornictví totiž není jen ovlivnit jejich přechod na jinou vhodnou práci, do jiných organizací, popřípadě absolvování rekvalifikace, ale poskytnout odpovídající zabezpečení též pracovníkům, kteří vzhledem ke svému nepříznivému zdravotnímu stavu, jenž byl vyvolán výkonem dosavadní práce, již nemohou pracovat vůbec, popřípadě pracovníkům, u nichž se další výkon práce nepožaduje, neboť by mohli vykonávat jen zaměstnání zcela nepřiměřené jejich dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání. Skutečností, že tito pracovníci

pobírají náhradu za ztrátu na výdělku při uznání invalidity podle ustanovení § 195 zák. práce, rovněž nelze v neprospěch tohoto závěru argumentovat, neboť tato náhrada se po uplynutí doby dvanácti po sobě následujících měsíců od vzniku nároku neposkytuje v plné výši (§ 195 odst. 2 zák. práce).

Uvedený závěr má své opodstatnění též proto, že neodůvodněné rozdíly v poskytování odstupného pracovníkům v hornictví pracujícím pod zemí v hlubinných dolech oproti pracovníkům s pracovištěm v uhelných lomech a na skrývkách, k nimž by při opačném názoru nutně docházelo, že totiž pracovníkům, jímž byl přiznán invalidní důchod, nepřísluší mzdové vyrovnání a že ostatní pracovníci mohou po převedení na jinou vhodnou práci nebo po rozvázání pracovního poměru mít příjem z vlastní výdělečné (podnikatelské) činnosti.

S názorem, že by uvedený závěr odporoval ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 19/1991 Sb., nelze souhlasit. Citované ustanovení stanoví limit, do kterého lze pracovníku podle vyhlášky č. 19/1991 Sb. poskytnout odstupné, takže možnost několikerého přiznání odstupného nejenže nevyklučuje, ale výslovně předpokládá; dojde-li ovšem k poskytnutí odstupného témuž pracovníku z různých důvodů, popřípadě v různých obdobích, nemůže celková výše odstupného přesáhnout stanovenou hranici.

V posuzovaném případě bylo z hlediska skutkového stavu soudy zjištěno (správnost zjištění v tomto směru dovolatel nenapadal), že žalobce pracoval u žalovaného od 1. 7.1969 jako horník se stálým pracovištěm pod zemí hlubinného dolu. Dne 31. 5. 1990 bylo nahlášeno, že žalobce onemocněl nemocí z povolání, pro kterou byl od 4. 6.1990 uznán práce neschopným; rozhodnutím posudkové komise Okresní správy sociálního zabezpečení v T. z 5. 2.1991 bylo stanoveno, že pro následky choroby z povolání je žalobce podle ustanovení § 29 odst. 2 písm. c) zákona č. 100/1988 Sb. invalidním od 10. 12. 1990. Výplata dávek nemocenského byla žalobci ukončena 5. 3. 1991 a téhož dne uzavřeli účastníci dohodu, podle které pracovní poměr žalobce skončil dnem 5. 3. 1991. Rozhodnutím Úřadu důchodového zabezpečení v Praze z 15. 3. 1991 byl žalobci ode dne 6. 3.1991 přiznán invalidní důchod.

Protože žalobce byl pracovníkem uvedeným v ustanovení § 1 odst. 1 vyhlášky č. 19/1991 Sb. a protože byl rozvázán jeho pracovní poměr se žalovaným, je právní názor odvolacího soudu, podle kterého mu přísluší odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) téže vyhlášky, správný. Skutečností, zda žalobci byl přiznán pro onemocnění chorobou z povolání, vzniklou v souvislosti s výkonem práce pod zemí hlubinného dolu, invalidní důchod, popřípadě, kdy byl z tohoto důvodu uznán invalidním nebo kdy mu byl invalidní důchod přiznán, jsou pro vznik nároku na odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb. nerozhodné.

Dovolání není důvodné ani v té části, v níž dovolatel soudům vytýká, že nezjistily správně důvod rozvázání pracovního poměru účastníků dohodou.

Podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. c) o. s. ř. lze dovolání odůvodnit tím; že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Oporu v provedeném dokazování v podstatné části nemá skutkové zjištění tehdy, týká-li se skutečností, které jsou významné pro posouzení věci z hlediska hmotného práva.

Pro posouzení, zda žalobci přísluší odstupné podle ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 19/1991 Sb. je - jak uvedeno výše - mimo jiné rozhodující, zda jeho pracovní poměr skončil proto, že se stal vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě nezpůsobilým k dosavadní práci v důsledku výkonu této práce z důvodů uvedených v ustanovení § 1 vyhlášky č. 19/1991 Sb. Za situace, kdy tato skutečnost byla dokazováním prokázána, nemůže být skutkový závěr o tom; zda důvodem rozvázání pracovního poměru účastníků dohodou bylo onemocnění žalobce chorobou z povolání v důsledku výkonu práce pod zemí hlubinného dolu (jak uvedly soudy) nebo zda" tímto důvodem bylo přiznání invalidního důchodu žalobci pro tuto nemoc z povolání (jak tvrdí dovolatel), významný,

neboť pro rozhodnutí o věci z hlediska hmotného práva není podstatný. Případný nedostatek opory tohoto skutkového závěru v provedeném dokazování tedy nemůže mít vliv na správnost rozsudku odvolacího soudu.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněných dovolacích důvodů správný. Dovolací soud proto dovolání podle ustanovení § 243b odst. 1 o. s. ř. zamítl.

O náhradě nákladů dovolacího řízení bylo rozhodnuto podle ustanovení § 243b odst. 4, § 224 odst. 1 a § 151 odst. 1, věta první, o. s. ř., neboť žalovanému, který měl ve věci úspěch a který by tak měl právo na náhradu nákladů, potřebných k účelnému bránění práva (§ 142 odst. 1, věta první, o. s. ř.), v dovolacím řízení žádné náklady nevznikly.